

УДК 378:37.014.25

Ю. В. Гришук
ORCID ID 0000-0002-5306-0301

ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ СВІТОВИХ ПРІОРИТЕТІВ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті проаналізовано документи в галузі освітньої політики окремих країн Європи з метою визначення пріоритетів розвитку вищої освіти. Розглянуто основні засоби забезпечення розвитку вищої освіти у Європейському освітньому просторі. Автор звертає увагу на тому, що основні пріоритети розвитку вищої освіти проголошуються в міжнародних конвенціях та документах і є стратегічними орієнтирами міжнародної спільноти.

Ключові слова: доступність вищої освіти; ефективність вищої освіти; пріоритети розвитку вищої освіти; якість вищої освіти.

Вступ. В умовах становлення суспільства, основою якого є знання, вища освіта набуває пріоритетного значення для розвитку окремих країн та світу в цілому (Котлярова О. О., 2012). Сфера вищої освіти одночасно стає активним учасником, рушійною силою та каталізатором основних тенденцій суспільного розвитку на сучасному етапі.

У рамках філософського осмислення розвитку сучасної освіти досліджували такі вчені, як В. П. Андрущенко, Л. В. Губерський, В. Г. Кремень, В. С. Лутай, В. О. Огнев'юк та ін.). Проблемі розвитку вищої освіти України в контексті європейських інтеграційних процесів присвячені праці В. Г. Вікторова, О. А. Дубасенюк, М. Ф. Степко, Л. А. Овсянкіної, А. В. Шаповалова та ін. Вплив глобалізаційних процесів на розвиток вищої освіти вивчали як зарубіжні, так і вітчизняні вчені (Ф. Дж. Альбах, А. Урсул, Х. Хорта, І. В. Іванюк та ін.).

Ураховуючи наміри України щодо приєднання до європейського простору вищої освіти, постає необхідність вивчення світового досвіду розвитку вищої освіти з метою удосконалення системи професійної підготовки в Україні.

Мета статті – розглянути проблему визначення світових пріоритетів розвитку вищої освіти.

Проблема визначення світових пріоритетів розвитку вищої освіти. Аналіз документів в галузі освітньої політики окремих країн Європи дозволяє констатувати, що існує три ключових пріоритети розвитку вищої освіти: якість, ефективність та доступність.

Забезпечення якості вищої освіти. Реформи підвищення конкурентоспроможності та інші практичні політичні кроки у сфері освіти робляться з метою вирішення проблеми забезпечення її якості, яка наскрізно проходить через: Болонський процес (з 1999 р.), Копенгагенський процес (з 2002 р.), Туринський процес (з 2010 р.). З метою кращого зрозуміння якісного виміру в сучасній освіті необхідно з'ясувати: суть визначення якості освіти, її параметри та способи вимірювання. Так, наприклад, Міжнародна стандартна класифікація освіти, прийнята ЮНЕСКО у своїй статистичній

структурі містить групу «якість», складовими якої є: рівень навчальних досягнень учнів (студентів); співвідношення учнів (студентів) та вчителів (викладачів); кваліфікація педагогічних працівників; кількість підручників на особу тощо.

З метою забезпечення якісної вищої освіти заохочується використання колегіального навчання в розрізі соціального виміру (Філософія освіти: хрестоматія, 2014, с. 454-462). Забезпечення якості є надзвичайно важливим для побудови довіри та посилення привабливості пропозицій Європейського простору вищої освіти.

Забезпечення ефективності вищої освіти. Ефективність як важливий пріоритет розвитку сучасної вищої освіти виступає одним серед основних мотивів виправдання фінансових реформ (Іванюк І. В., 2006, с. 11).

У сучасних умовах, коли освітній потенціал є запорукою соціально-економічного розвитку держави, науково обґрунтована оцінка економічної ефективності освіти як результативного блоку оцінки освітнього потенціалу суспільства стає невід'ємною складовою державної освітньої політики (Комарова О., 2011, с. 52). Така оцінка має виходити із взаємозв'язку освітньої сфери з усіма галузями економіки та взаємозалежності обсягів і професійно-кваліфікаційної структури кадрів, що готуються, з реальними потребами народногосподарського комплексу в кожному конкретний момент часу. Найголовнішим завданням оцінки економічної ефективності освіти є виявлення її впливу на економічний розвиток держави та забезпечення умов функціонування самої освітньої галузі.

Забезпечення доступності вищої освіти. Соціальна інтеграція вважається однією з основних цілей освіти, оскільки існує проблема забезпечення доступу до вищої професійної освіти безробітних, військових, ув'язнених та інших груп населення.

Забезпечення доступності вищої освіти для груп населення, що раніше не мали можливості навчатися у вищих навчальних закладах (жінки, малозабезпечені громадяни, вихідці із етнічних, расових та релігійних груп) стало можливим завдяки переходу до системи масової вищої

освіти. Першими до системи масової вищої освіти перейшли США наприкінці 1920-х років, за ними – європейські країни у 1960-х роках, а в 1970 – 1980-ті роки масову вищу освіту взяли на озброєння країни Азії (Іванюк І. В., 2006). Розширення доступу до освіти і її масовість стимулювали диференціацію освітніх закладів як з огляду характеру освіти (академічна, професійна), так і джерел фінансування, системи організації вищих навчальних закладів, якості вищої освіти.

Одним із негативних наслідків масовості вищої освіти, зауважує Ф. Дж. Альтбах, стало зниження рівня підготовки кадрів у системі вищої освіти (Альтбах Ф. Дж., 2013, с. 52). І якщо провідні вищі навчальні заклади у диверсифікованій системі ще можуть підтримувати якість, традиційно властиву елітним закладам освіти, то система вищої освіти в цілому цього зробити не може через різницю рівнів підготовки та «культурний капітал» різних прошарків населення, а також через здібності окремих індивідів.

Виокремлені пріоритети розвитку вищої освіти простежуються у Звіті «Про конкретні майбутні завдання освітніх систем» (2001 р.), прийнятим Радою Європи. У Звіті визначено конкретний загальний підхід до національної освітньої політики в контексті Європейського Союзу на основі трьох завдань: 1) покращення якості та ефективності систем виховання і навчання у Європейському Союзі; 2) зробити освіту впродовж життя доступною для всіх; 3) зробити системи освіти більш спрямованими назовні, на навколишній світ. Іншим прикладом можуть бути національні пріоритети розвитку вищої освіти Литви. Міністерство освіти і науки Республіки Литва відзначило три пріоритети для реалізації реформ у сфері вищої освіти (Іванюк І. В., 2006, с. 12): модернізація навчання та викладання і підвищення якості освіти; покращення соціальних та педагогічних умов навчання та викладання; гармонізація системи вищої освіти.

Аналізуючи положення Бухарестського комюніке «Використання нашого потенціалу з найбільшою користю: консолідація Європейського простору вищої освіти» (26-28 квітня 2012 р.), ми дійшли висновку, що основними засобами забезпечення розвитку вищої освіти у Європейському освітньому просторі можна вважати: впровадження компетентнісного підходу до навчання та посилення мобільності.

Протягом останнього десятиліття розвинені країни Європи та світу, серед яких Австрія, Велика Британія, Канада, Нова Зеландія, Німеччина, Франція, деякі країни Східної Європи: Угорщина, Румунія, Молдова, Литва, Латвія та ін. – розпочали ґрунтовну дискусію, яка й досі триває на міжнародному рівні, навколо того, як дати людині належні знання, вміння та компетентності для забезпечення її гармонійної взаємодії з технологічним суспільством, що швидко розвивається (Овчарук О. В., 2004, с. 6). Одним зі шляхів оновлення змісту освіти й навчальних

технологій, узгодження їх із сучасними потребами, інтеграції до світового освітнього простору є орієнтація навчальних програм на компетентнісний підхід та створення ефективних механізмів його запровадження.

Відомі міжнародні організації (ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, ПРООН, Рада Європи, Організація європейського співробітництва та розвитку, Міжнародний департамент стандартів тощо), що працюють у сфері освіти, останніми десятиліттями вивчають проблеми, пов'язані з появою компетентнісно орієнтованої освіти. Науковці європейських країн вважають, що набуття молоддю знань, умінь і навичок спрямоване на вдосконалення їхньої компетентності, сприяє інтелектуальному й культурному розвитку особистості, формуванню в неї здатності швидко реагувати на запити часу. Саме тому важливим є розуміння, які саме компетентності і як необхідно формувати, що має бути результатом навчання (Овчарук О. В., 2004, с. 6). Розвиток, розуміння та практичне використання результатів навчання є вирішальним для успіху ECTS, Додатку до диплому, визнання, рамок кваліфікації та забезпечення якості, які є взаємозалежними. Запровадження результатів навчання (learning outcomes) є необхідною умовою для консолідації Європейського простору вищої освіти.

Сьогоднішні випускники мають поєднувати наскрізні, мультидисциплінарні та інноваційні навички і компетентності з сучасними спеціальними професійними знаннями, що надає можливість їм задовольняти більш широкі потреби суспільства та ринку праці. Необхідно покращити співпрацю між роботодавцями, студентами та вищими навчальними закладами, особливо стосовно розвитку навчальних програм, що допомагають підвищити інноваційний, підприємницький та дослідницький потенціал випускників (Філософія освіти: хрестоматія, 2014, с. 458). Навчання впродовж життя – один з важливих факторів задоволення потреб ринку праці, що змінюється, а вищі навчальні заклади відіграють центральну роль у передачі знань і посиленні регіонального розвитку, в тому числі шляхом постійного розвитку компетентностей та посилення альянсів знань (knowledge alliances).

Посилення мобільності є необхідною для забезпечення якості вищої освіти, покращення здатності до працевлаштування студентів та розширення міжнародного співробітництва як усередині Європейського простору вищої освіти, так і за його межами. Стратегія «Мобільність для кращого навчання» сприяє елементу інтернаціоналізації в усій вищій освіті (Філософія освіти: хрестоматія, 2014, с. 459). Співпраця з іншими регіонами світу та міжнародна відкритість є ключовими факторами розвитку Європейського простору вищої освіти.

В умовах «чотирьох свобод», тобто вільного переміщення по всьому світу людей, капіталів, товарів і послуг, кожна країна об'єктивно

зацікавлена в міжнародному визнанні дипломів своїх національних університетів. Для цього необхідне узгодження освітньої політики в різних країнах і, зокрема, уніфікація вимог щодо рівня освіти і професійної підготовки фахівців. Для підвищення якості національного освітнього продукту до рівня світових стандартів однаково необхідні дві умови: розвиток внутрішнього ринку освітніх послуг і міжнародна кооперація (Шаповалова А., 2008, с. 234-235). Тому сьогодні професіонали високого класу зазвичай мають по два-три зарубіжні дипломи, а провідні учені і професори університетів працюють, одночасно або поперемінно, в декількох країнах. Молоді дипломовані фахівці з європейських країн проходять обов'язкове стажування в СІЛА, американці – в Європі. Держави «третього світу» (наприклад, Індія) направляють студентів у різні країни і готові оплачувати своїм ученим та інженерам довгострокові відрядження до провідних центрів наукової і технологічної думки.

Висновки. Аналіз досліджень вітчизняних і зарубіжних вчених дозволяє дійти висновку, що глобалізаційні та євроінтеграційні процеси здійснюють вплив не лише на соціально-економічний та технічний розвиток у світі, а й на функціонування систем вищої освіти. Як наслідок, виникає необхідність побудови такої освітньої моделі, яка б відповідала реаліям сучасного суспільства, спрямовувалася на інтернаціоналізацію вищої освіти.

Здійснений аналіз документів в галузі освітньої політики окремих країн Європи дозволив виокремити три ключових пріоритети розвитку вищої освіти: якість, ефективність та доступність.

У сучасних умовах визначення ключових освітніх цілей відбувається не на рівні держав, а на міждержавному, міжнаціональному рівнях, коли основні пріоритети розвитку вищої освіти проголошуються в міжнародних конвенціях та документах і є стратегічними орієнтирами міжнародної спільноти.

Література

1. **Альтбах Ф. Дж.** Вплив глобалізації на вищу освіту / Ф. Дж. Альтбах // Освітологія: хрестоматія: Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / Укладачі: Огнев'юк В. О., Сисоєва С. О. – К.: ВП «Едельвейс», 2013. – 728 с. – С. 52-55.
2. **Іванюк І. В.** Освітня політика: навчальний посібник / І. В. Іванюк ; Університет економіки та права «КРОК». – К.: Таксон, 2006. – 172 с.
3. **Комарова О.** Економічна ефективність освіти та підходи до її визначення / Ольга Комарова // Економіка. – 2011. – № 5 (112) липень-серпень. – С. 52-57.
4. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О. В. Овчарук. – К.: «К.І.С.», 2004. – 112 с.
5. **Котлярова О. О.** Розвиток педагогічної освіти в Україні та світі на сучасному етапі / О. О. Котлярова. – 2012. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN17/12koonse.pdf>
6. **Освітологія:** витоки наукового напрямку: Монографія / За ред. В. О. Огнев'юка; Авт. кол.: В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва, Л. Л. Хоружа, І. В. Соколова, О. М. Кузьменко, О. О. Мороз. – К.: ВП «Едельвейс», 2012. – 336 с.
7. Філософія освіти : хрестоматія : навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. / уклад.: В. О. Огнев'юк, О. М. Кузьменко. – К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2014. – 508 с.
8. **Шаповалов А.** Євроінтеграція та освітня реальність в Україні / Анатолій Шаповалов // Філософія освіти. – 2008. – №1-2. – С. 233-240.
9. **Крайнакова Е., Vojtovic S.** Priorities in the methods and forms of higher education. International Multidisciplinary Scientific Conference on Social Sciences and Arts SGEM2014, September 1-9, 2014, Book 1, Vol. 3, 673-680 pp., DOI: 10.5593/SGEMSOCIAL2014/B13/S3.089 (eng).

Ю. В. Гришчук. К ПРОБЛЕМЕ ОПРЕДЕЛЕНИЯ МИРОВЫХ ПРИОРИТЕТОВ РАЗВИТИЯ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

В статье проанализированы документы в области образовательной политики отдельных стран Европы с целью определения приоритетов развития высшего образования. Рассмотрены основные средства обеспечения развития высшего образования в Европейском образовательном пространстве. Автор обращает внимание на то, что основные приоритеты развития высшего образования провозглашаются в международных конвенциях и документах и являются стратегическими ориентирами международного сообщества.

Ключевые слова: доступность высшего образования; эффективность высшего образования; приоритеты развития высшего образования; качество высшего образования.

Yu. Hryshchuk. TO THE PROBLEM OF DEFINITION OF GLOBAL PRIORITIES OF HIGHER EDUCATION

The article analyzes the documents in the educational policy of certain European countries to identify key priorities for the development of higher education. It is reviewed the main principal of development of higher education in the European educational space. The author notes that the main priorities of higher education is proclaimed in international conventions and documents. They are strategic guidelines of the international community.

Globalisation affects on education in various ways: globalization entails changes in the labor market; Globalization requires additional resources of the educational system; globalization raises the problem of decentralization and privatization of education; globalization requires international measurements and assessments of education; globalization accelerates the development of information technology; globalization promotes global culture. It is emphasized that the defining trends of the global educational system are deepening its fundamentalization, strengthening humanistic orientation, spiritual and general component of education, the formation of students a systematic approach to the analysis of complex technical and social situations, strategic thinking and bring social and professional mobility. The need to maintain a highly competitive labor market also requires instilling skills and the desire for self-learning, self-education and self-improvement throughout the active working life.

Keywords: *accessibility of higher education; effectiveness of higher education; priorities of development of higher education; the quality of higher education.*

Рецензенти

С. О. Сисоєва – д. п. н., проф., чл.-коресп. НАПН України
Н. А. Побірченко – д. психол. н., проф.

*Стаття надійшла до редакції 20.11.2015
Прийнято до друку 26.11.2015*

УДК 378:159.923.2

Є. Є. Завгородня
ORCID ID 0000-0003-4425-1787

ДО ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТОСТІ

У статті розглянуто проблему тлумачення дефініції «творчий потенціал» у педагогічній теорії. Проаналізовано основні методи розвитку творчого потенціалу особистості. Виявлено, що творчий потенціал особистості, як сукупність природовідповідних та культуровідповідних можливостей, розвивається у процесі культуротворчості та передбачає отримання продуктивного результату у вирішенні певного роду завдань.

Ключові слова: *свобода; потенціал; творчість; творчий потенціал; творча особистість.*

Вступ. Сьогодні у зв'язку із здійсненням широкої демократизації усіх сфер суспільного життя як пріоритетні є цілі, пов'язані з формуванням особистості, яка володіє широким творчим потенціалом; моральною стійкістю та психологічною гнучкістю; високою культурою спілкування з людьми.

Відтак, розвиток творчого потенціалу особистості є одним із найактуальніших завдань сучасного суспільства, яке перебуває на етапі глобальних перетворень, зокрема, в освітньому просторі України та її інтеграції у європейський освітній простір. Відповідно до європейських вимог та вітчизняних державних документів (Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття), Національна доктрина розвитку освіти України, Закон України «Про освіту», «Про вищу освіту», Концепція національного виховання) нагальними є оптимізація завдань і педагогічні механізми творчого розвитку студентської молоді, здатної до професійного самовдосконалення та самореалізації. Відповідно до цього виникає необхідність внесення кардинальних змін до змісту, форм і методів навчально-виховної роботи з молоддю, зокрема, студентам вищих навчальних закладів.

Аналіз наукової літератури з теми дослідження дає змогу стверджувати, що проблема формування творчого потенціалу ґрунтовно розглядалася у вітчизняних та зарубіжних дослідженнях з позиції професійної підготовки особистості в вищих навчальних закладах. Це сприяло накопиченню певного позитивного досвіду у розробці основних теоретичних положень з цієї проблеми. Так, філософський аспект творчості розглядали у своїх працях В. Біблер, Ю. Бородай, М. Данилов, К. Кедров, П. Копцин, О. Коршунов та інші. Психологічні основи цієї проблеми викладені в працях Д. Богоявленської, Л. Виготського, В. Давидова, Д. Ельконіна, О. Леонтьєва, А. Лука, Я. Пономарьова, С. Рубінштейна та інших. Педагогічний аспект проблеми формування і розвитку творчої активності особистості розглядається в працях В. Андрєєва, Д. Вількеєва, В. Борисова, М. Данилова, Н. Кичук, М. Махмутова, І. Огороднікова, Н. Половнікової, І. Родак, С. Сисоєвої, М. Скаткіна, Т. Шамової, Г. Щукіної та інших. Також вважаємо за необхідне відзначити, праці П. Анохіна, Н. Бехтерової, Д. Беляєва, М. Дубініна, В. Тернопольський, Ж. Сущенко, Г. Шевченко та інших, які дають підстави стверджувати, що для розвитку потенціалу особистості немає біологічних перепон,